

Laudatio eredoctor prof.dr. Patrica de Martelaere

Uitgesproken door prof.dr. Hans Alma, rector Universiteit voor Humanistiek

Dies Natalis 29 januari 2009

“De mens is de maat van alle dingen. Maar weten de dingen dat ook ?” Met zo’n simpele, ironische vraag daagt Patricia de Martelaere humanisme en humanistiek uit en verdiept hun reflectie op het menselijk bestaan. In subtiele, niet zelden ook geestige analyses maakt ze ruimte voor een vrij denken en voor een breed scala van emoties. Afwisselend in romans waarvan ze er een viertal schreef, en in korte essays, de filosofische stijlform die ze meesterlijk beheerst, weet de Martelaere op haast alledaagse toon de lezer mee te lokken in een gesprek over onderwerpen die het leven raken. De manier waarop zij in haar werk verbindingen weet te leggen tussen filosofie en levenspraktijk is van directe relevantie voor de studie van zingeving en humanisering zoals wij die in de humanistiek betrachten. Haar invalshoek stelt existentiële vragen rondom leven en dood op scherp. Zij laat zien dat de prettige UvH-leus ‘De mooiste studie is de mens’, ons niet mag afleiden van de pijn en het ongemak waarmee het menselijk leven vaak gepaard gaat. Op een diepgaande en tegelijkertijd heel nuchtere manier toont zij ons de weerbarstigheid van de werkelijkheid en de onmogelijke verlangens die de mens daar vaak tegenover stelt. Zij waarschuwt voor valse tegenstellingen, waar we vanuit ons verlangen naar oplossingen maar al te graag in geloven. Tegenover onze hang naar het verhevene, heroïsche en grootse stelt De Martelaere de nuchterheid van het gewone leven, waarin dingend ongedaan en ongezegd blijven, en dat door de dood onderbroken in plaats van beëindigd wordt. “De essays van Patricia de Martelaere ontwijken niets en zijn daarom op glorieuze wijze pijnlijk” schreef een recensent over haar; “ze zijn briljant omdat ze nergens vaag zijn terwijl ze toch de meest gevoelige onderwerpen behandelen.”

Bijna *en passant* worden grote filosofen en de vragen en stellingnamen die deze over een onderwerp te berde hebben gebracht, in dat gesprek betrokken. Vooral met de sceptici en critici uit de westerse traditie, met Hume en Nietzsche, Wittgenstein, de deconstructivisten en ook met Freud, voelt ze zich verwant. In discussie met hen komt ze niet zelden tot andere, nieuwe inzichten en oriëntaties op wat de kernwaarde van de westerse cultuur heet te zijn: de morele superioriteit van de mens als persoon die als vrij en redelijk individu begin en eindpunt is geworden van ons denken, voelen en handelen.

Ook de kunst wordt te hulp geroepen. Aan de hand van de esthetische ervaring weet de Martelaere ons buiten de horizon te voeren die door zeggbare waarheid en moraal wordt afgebakend en opent ze een perspectief dat, op een andere manier dan in taal mogelijk is, weet te ontregelen en te bevrijden.

In haar latere werk valt een zekere verschuiving waar te nemen. Naast het literaire en het esthetische, naast thema’s ontleend aan menselijke relaties en aan kunst, komen nu ook vragen aan de orde die de plaats van de mens binnen het grotere universum betreffen, de mens als nietig onderdeel van een heelal dat getekend is door onverschillige oneindigheid. Het zijn thema’s die raken aan het levensbeschouwelijke in ruime zin - al zal zij die term zelf nooit gebruiken. De Martelaere laat er geen twijfel over bestaan dat zij deze verbreding vooral heeft gevonden door zich buiten de westerse cultuur en levensbeschouwingen te begeven. In 2006 verschijnt haar boek *Taoïsme. De weg om niet te volgen* dat binnen enkele maanden meerdere herdrukken beleeft. Ze maakt hierin duidelijk dat het principe van de ‘Tao’ onlosmakelijk verbonden is met kunst, kunde en creativiteit, waarbij iedere willekeurige activiteit tot kunst

wordt gerekend zodra die op een bepaald niveau en vanuit een bepaalde houding wordt uitgeoefend. Moeilijk te begrijpen vanuit het westerse denken is dat die houding niet bepaald wordt door denken, voelen of willen, maar fysiek-energetisch moet worden opgevat. Langs de weg van de lijfelijke ontstaat er feeling voor een andere manier van kijken naar wat mensen drijft, een manier die krachtig is en tegelijkertijd bescheiden, met gevoel voor wat het menselijke in kracht en grootsheid te boven en te buiten gaat zonder daarbij zijn toevlucht te nemen tot religieuze beelden en metaforen. Het taoïsme confronteert het westerse denken – en daarmee het humanisme – met een radicaal andere manier van zien die ons opnieuw doet nadenken over onze manier van omgaan met de werkelijkheid en de prijs die we daarvoor betalen. Patricia de Martelaere legt ons op de haar kenmerkende, scherpzinnige, lucide en humane manier vragen voor waar we in deze tijd niet meer omheen kunnen. “De mens is de maat van alle dingen. Maar weten de dingen dat ook ?” Dat is een vraag waar humanisten en de humanistiek nog jaren mee vooruit kunnen. Patricia de Martelaere behoedt ons voor al te gemakkelijke antwoorden. Haar wijze van schrijven, van denken en doen, en haar gedurfde maar pretentieloze stellingnamen zijn voor ons van onschatbare waarde. We zijn haar zeer erkentelijk voor het feit dat zij het eredoctoraat van onze universiteit heeft willen aanvaarden voor heel haar werk.

Henk Manschot

Hans Alma